

Poruchy autistického spektra

Terminologie, vzdělávání a podpora

Co jsou poruchy autistického spektra?

Poruchy autistického spektra (PAS) představují skupinu neurovývojových poruch, které ovlivňují způsob, jakým člověk vnímá svět, komunikuje s ostatními a reaguje na své okolí. Tyto poruchy vznikají v raném dětství a přetrvávají po celý život, i když se jejich projevy mohou v čase měnit a vyvíjet.

PAS není nemoc, kterou lze vyléčit, ale specifický způsob fungování nervového systému, který ovlivňuje zpracování informací, sociální interakci a chování. Každý člověk s PAS je jedinečný a má své vlastní silné stránky i oblasti, kde potřebuje podporu.

Klíčové charakteristiky

- Narušení sociální interakce
- Obtíže v komunikaci
- Repetitivní vzorce chování
- Odlišné zpracování smyslových podnětů

Spektrum obtíží u PAS

Slovo „spektrum“ v názvu poruchy není náhodné – odráží skutečnost, že projevy PAS jsou nesmírně různorodé. Dva lidé se stejnou diagnózou PAS mohou vypadat a chovat se zcela odlišně. Míra obtíží se pohybuje na širokém kontinuu od velmi mírných projevů až po závažné narušení fungování.

Míra závažnosti

Od mírných obtíží, které mohou zůstat dlouho nepoznané, až po závažné narušení vyžadující intenzivní podporu v každodenním životě.

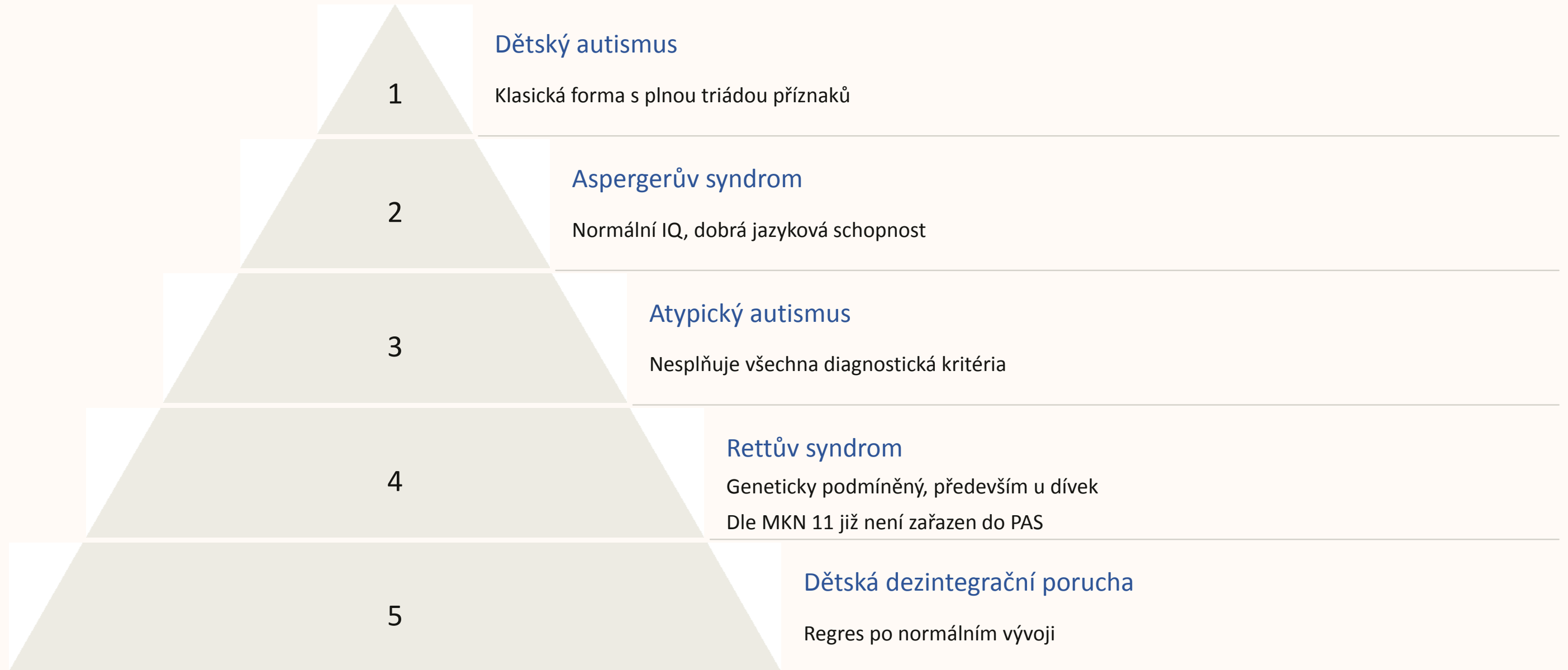
Dopad na fungování

Některé osoby s PAS žijí samostatně a pracují, jiné potřebují celoživotní asistenci a podporu v základních životních dovednostech.

Intelekt a jazyk

PAS může doprovázet narušení intelektu, ale mnoho osob má průměrnou či nadprůměrnou inteligenci. Jazyk může být plně funkční nebo výrazně narušený.

Typy poruch autistického spektra

Dětský autismus

Dětský autismus je neurovývojová porucha patřící do širší skupiny poruch označovaných jako Porucha autistického spektra (PAS). Projevuje se již v raném dětství a ovlivňuje zejména **sociální komunikaci, sociální interakci a chování dítěte**. Typické projevy se obvykle začínají objevovat do **3 let věku**.

Základní charakteristiky dětského autismu

1

Obtíže v sociální komunikaci

Děti s autismem mohou mít problémy zejména v oblasti: navazování očního kontaktu, sdílení emocí a zájmů s ostatními, porozumění sociálním situacím, používání gest, mimiky a řeči v komunikaci. Často se může objevit **opožděný vývoj řeči** nebo atypický způsob komunikace (opakování slov, echolálie).

2

Narušení sociální interakce

Typické mohou být například: menší zájem o vrstevníky, obtíže při navazování vztahů, preference samostatné hry, omezené sdílení radosti či zájmů s druhými lidmi. Dítě může mít problém porozumět sociálním pravidlům nebo emocím druhých lidí.

3

Omezené a stereotypní vzorce chování

Dalším charakteristickým znakem jsou: **opakující se pohyby** (např. mávání rukama, kolébání těla), silná potřeba **rutiny a stereotypů**, úzké a intenzivní zájmy, obtížné zvládnání změn v prostředí. Děti mohou být také **velmi citlivé na podněty** (hluk, světlo, dotek).

**UNUSUALLY SENSITIVE
TO SOUND**

Diagnostika:

v raném dětství, dětský psychiatr, klinický psychiatr, speciální pedagog.

Podpora a intervence:

Autismus nelze „vyléčit“, ale vhodná podpora může výrazně zlepšit kvalitu života dítěte. Speciálně pedagogická intervence, strukturované učení, logopedická péče, behaviorální terapie, nácvik sociálních dovedností. Velký význam má také **spolupráce rodiny, školy a odborníků**.

Aspergerův syndrom

Aspergerův syndrom je neurovývojová porucha, která patří do širší skupiny poruch označovaných jako Porucha autistického spektra (PAS). Jedná se o formu autismu, která je charakteristická především **obtížemi v sociální komunikaci a sociálních vztazích**, avšak na rozdíl od klasického dětského autismu se obvykle **neobjevuje výrazné opoždění vývoje řeči ani intelektové schopnosti**.

Typické projevy Aspergerova syndromu

1

Obtíže v sociální komunikaci

Děti nebo dospívající s Aspergerovým syndromem mohou mít potíže zejména v oblasti: porozumění sociálním pravidlům a neverbální komunikaci, navazování a udržování přátelských vztahů, interpretace emocí a záměrů druhých lidí, přiměřeného zapojení do rozhovoru. Řeč bývá většinou **gramaticky správná**, někdy však může působit formálně nebo monotónně.

2

Omezené a specifické zájmy

Charakteristickým znakem jsou často **velmi intenzivní zájmy o určité téma**, například: doprava, mapy, technika, počítače nebo matematika, historická fakta nebo sběratelské aktivity. Tyto zájmy mohou být velmi hluboké a dítě se jim může věnovat s mimořádnou intenzitou.

3

Potřeba struktury a obtíže se změnami

Často **průměrné až nadprůměrné intelektové schopnosti**. V některých oblastech mohou dosahovat velmi dobrých výsledků, zejména pokud souvisejí s jejich zájmy.

Obtíže se však mohou objevovat například v oblasti: sociální orientace, týmové spolupráce, porozumění implicitním pravidlům komunikace..

Atypický autismus

Označení „atypický“ znamená, že projevy dítěte **neodpovídají plně klasickým diagnostickým kritériím dětského autismu**, přesto však vykazují některé jeho charakteristické rysy.

V klasifikaci MKN-10 je atypický autismus označován kódem **F84.1** a používá se v případech, kdy se porucha projevuje **neúplným nebo odlišným souborem symptomů**, případně když se obtíže objeví **později než ve třech letech věku**.

Charakteristické znaky atypického autismu

1

Narušení sociální interakce

Děti s atypickým autismem mohou mít obtíže například v oblasti: navazování a udržování sociálních vztahů, porozumění emocím druhých lidí, sdílení zážitků a zájmů s ostatními, přiměřené reakce v sociálních situacích.

Tyto obtíže mohou být **méně výrazné nebo se projevují pouze v některých situacích**.

2

Komunikační obtíže

Komunikace může být narušena různým způsobem, například: opožděný nebo atypický vývoj řeči, obtíže v porozumění sociálním aspektům komunikace, problémy s vedením rozhovoru, omezené využívání neverbální komunikace (gesta, mimika). Na rozdíl od klasického dětského autismu nemusí být tyto obtíže vždy výrazné nebo se nemusí objevovat ve všech oblastech.

3

Stereotypní chování a specifické zájmy

Podobně jako u jiných forem autismu se mohou objevovat: opakující se pohyby nebo činnosti, silná preference rutiny, úzké a intenzivní zájmy, citlivost na smyslové podněty (hluk, světlo, dotek)

Tyto projevy však mohou být **méně výrazné nebo nepravidelné**.

Vznik a příčiny

Příčiny atypického autismu nejsou zcela objasněny. Předpokládá se, že na jeho vzniku se podílí: genetické faktory, odlišnosti ve vývoji mozku, kombinace biologických a environmentálních vlivů

Atypický autismus se může častěji vyskytovat také u dětí s **kombinovaným postižením nebo intelektovým oslabením**.

Rettův syndrom

Rettův syndrom je závažné **geneticky podmíněné neurovývojové onemocnění**, které postihuje téměř výhradně dívky. Je charakterizováno postupnou **ztrátou již získaných motorických, komunikačních a kognitivních schopností**, které se obvykle začínají objevovat po období zdánlivě normálního vývoje dítěte

Porucha je způsobena mutací genu **MECP2** na chromozomu X a je označována jako Rettův syndrom.

1

Hlavní projevy

Mezi typické projevy patří zejména: ztráta řečových a komunikačních schopností, zpomalení růstu hlavy (mikrocefalie), ztráta účelného používání rukou, charakteristické stereotypní pohyby rukou (např. „mytí rukou“), poruchy koordinace a chůze, časté přidružené zdravotní obtíže (epilepsie, respirační potíže)

Onemocnění má obvykle **progresivní průběh**, přičemž potíže se postupně prohlubují.

2

Proč již Rettův syndrom nespadá mezi poruchy autistického spektra

V minulosti řazen mezi PAS. V současnosti však již **není**. Důvodem je především to, že: byla **jednoznačně identifikována genetická příčina onemocnění**, průběh syndromu je **specifický a progresivní**, hlavní obtíže souvisejí především s **neurologickým a motorickým postižením**, nikoli primárně se sociální komunikací.

RETT SYNDROME

↳ RARE NEUROLOGICAL DISORDER - YOUNG GIRLS

IMPAIRMENTS in ABILITY to
↳ talk, walk, eat & breathe

REPETITIVE HAND MOVEMENTS
↳ flapping & clapping hands

DR. ANDREAS RETT

Dezintegrační porucha

Dětská dezintegrační porucha je vzácná neurovývojová porucha, která byla v minulosti řazena mezi pervazivní vývojové poruchy. Je charakteristická tím, že dítě se **nejprve vyvíjí zcela normálně**, ale po určité době dochází k **výrazné ztrátě již získaných schopností**.

Tato porucha je označována také jako **Hellerův syndrom** a v klasifikaci MKN-10 je vedena pod kódem **F84.3**

1

Typické projevy

Pro dětskou dezintegrační poruchu je charakteristické, že dítě se během prvních let života vyvíjí bez výraznějších obtíží. Obvykle mezi **2.–4. rokem života** však dochází k výraznému regresu ve vývoji.

Mezi hlavní projevy patří zejména: ztráta již osvojené řeči, ztráta sociálních dovedností, zhoršení schopnosti komunikace, úbytek zájmu o okolí, zhoršení motorických dovedností, obtíže v oblasti sebeobsluhy

Postupně se mohou objevit také projevy podobné autismu, například stereotypní chování nebo obtíže v sociální interakci.

2

Příčiny poruchy

Přesná příčina dětské dezintegrační poruchy není dosud zcela objasněna.

Předpokládá se, že na jejím vzniku se mohou podílet **neurologické nebo genetické faktory**, které ovlivňují vývoj mozku dítěte.

Porucha je velmi vzácná a v populaci se vyskytuje pouze u malého počtu dětí.

Změny v terminologii: přechod na ICD-11

Od roku 2022 platí v České republice nová Mezinárodní klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů v jedenácté revizi (ICD-11). Tato změna přinesla významné úpravy v názvosloví i v přístupu k diagnostice poruch autistického spektra.

1

Před rokem 2022

Samostatné diagnózy: dětský autismus, Aspergerův syndrom, atypický autismus, jiné pervazivní vývojové poruchy

2

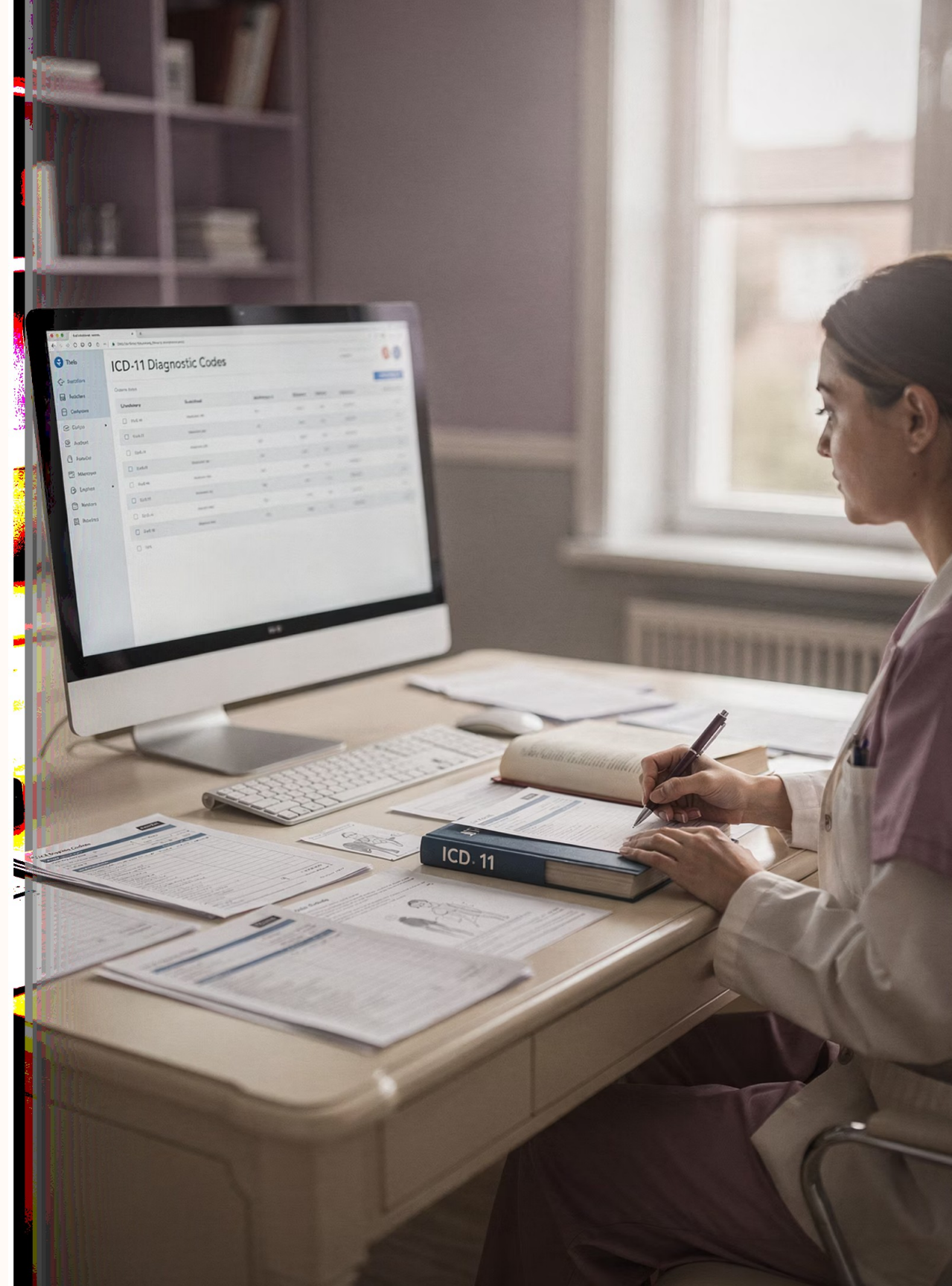
ICD-11 (2022)

Jednotná diagnóza „Poruchy autistického spektra“ se specifikátory místo oddělených kategorií

3

Současnost

Důraz na funkčnost, adaptivní chování a míru potřebné podpory místo pouze diagnostické nálepky

Nový diagnostický přístup v ICD-11

Revize ICD-11 nepřinesla pouze terminologické změny, ale fundamentální posun v celé filozofii diagnostiky. Místo kategorizace lidí do oddělených škatulek se nová klasifikace zaměřuje na individuální profil každého člověka a na to, jakou podporu konkrétně potřebuje.

Stanovení diagnózy

Identifikace přítomnosti charakteristických obtíží v sociální komunikaci a chování

Posouzení funkčnosti

Vyhodnocení, jak obtíže ovlivňují každodenní život a samostatnost

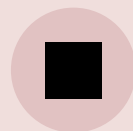

Určení podpory

Specifikace úrovně a typu podpory, kterou jedinec potřebuje

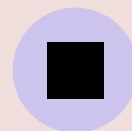
Tento přístup umožňuje lépe zachytit individuální potřeby a nastavit adekvátní intervenční strategie. Diagnostika se stává východiskem pro tvorbu plánu podpory, nikoli jen přiřazením nálepky.

Tři pilíře diagnostiky PAS

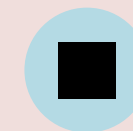
Sociální komunikace a interakce

Obtíže v neverbální i verbální komunikaci, v porozumění sociálním signálům, v navazování a udržování vztahů, ve sdílené pozornosti a v reciprocitě sociální interakce.

Repetitivní a stereotypní chování

Opakující se pohyby nebo řeč, rigidní lpění na rutinách, intenzivní zájmy o specifická témata, neobvyklé reakce na smyslové podněty.

Funkční dopad na život

Posouzení, jak obtíže ovlivňují vzdělávání, zaměstnání, samostatnost, péči o sebe, sociální začlenění a celkovou kvalitu života.

Diagnóza PAS vyžaduje přítomnost obtíží ve všech třech oblastech. Samotné obtíže v jedné oblasti (například jen v sociální komunikaci) nestačí pro stanovení diagnózy PAS.

Specifikátory v diagnostice PAS

Moderní diagnostika PAS podle ICD-11 používá specifikátory, které umožňují přesnější popis individuálního profilu. Tyto specifikátory se zaměřují především na dvě klíčové oblasti: úroveň intelektového fungování a schopnost používat funkční jazyk.

Specifikátory nejsou hodnocením „lepší či horší“, ale popisem toho, v jakých oblastech jedinec funguje dobře a kde potřebuje podporu. Pomáhají nastavit adekvátní vzdělávací přístup a intervenční strategie.

Intelekt

S narušením / bez narušení intelektového fungování

Jazyk

S funkčním jazykem / s narušeným funkčním jazykem

Diagnostické kódy PAS v ICD-11

Nová klasifikace používá alfanumerické kódy, které přesně specifikují typ a závažnost poruchy. Tyto kódy jsou mezinárodně sjednocené a usnadňují komunikaci mezi odborníky i across healthcare systémy.

6A02.0

PAS bez poruchy intelektu – jedinec má průměrné nebo nadprůměrné intelektové schopnosti, obtíže se týkají především sociální komunikace a chování

6A02.1

PAS s poruchou intelektu – kromě charakteristik PAS je přítomno snížené intelektové fungování, které ovlivňuje učení a adaptaci

6A02.2

PAS s poruchou intelektu a narušeným funkčním jazykem – kombinace PAS, snížených kognitivních schopností a výrazných obtíží v používání jazyka

6A02.Z

PAS nespecifikovaná – použije se, pokud není dostatek informací pro přesnější specifikaci

Oddělené kategorie: poruchy řeči a komunikace

ICD-11 jasně odděluje poruchy autistického spektra od jiných poruch komunikace. Toto rozlišení je důležité pro správnou diagnostiku i volbu vhodných intervenčních strategií.

Poruchy vývoje řeči

Specifické obtíže ve vývoji artikulace, fonologie nebo morfosyntaxe bez přítomnosti sociálních a behaviorálních charakteristik PAS

Poruchy pragmatického jazyka

Obtíže v sociálním používání jazyka (konverzace, dodržování komunikačních pravidel) bez přítomnosti repetitivního chování typického pro PAS

Poruchy sociální komunikace

Problémy v neverbální komunikaci a sociální interakci, které nesplňují plná kritéria pro diagnózu PAS

Jak se PAS projevuje v praxi

Sociální a komunikační obtíže

- Doslovné chápání sdělení a metafor
- Obtíže v čtení neverbálních signálů (mimika, tón hlasu)
- Nejasnost v porozumění sociálním pravidlům
- Preference konkrétnosti před abstraktními koncepty
- Obtíže v předvídání reakcí druhých lidí

Chování a adaptace

- Lpění na rutinách a předvídatelnosti
- Rigidita v myšlení a jednání
- Intenzivní reakce na nečekané změny
- Smyslová přecitlivělost nebo podprahová citlivost
- Specializované zájmy velké intenzity

Důležité je si uvědomit, že tyto projevy nejsou výsledkem špatné výchovy nebo záměrného chování, ale přímým důsledkem odlišného fungování nervového systému. Každý člověk s PAS má unikátní kombinaci těchto charakteristik.

Variabilita projevů PAS

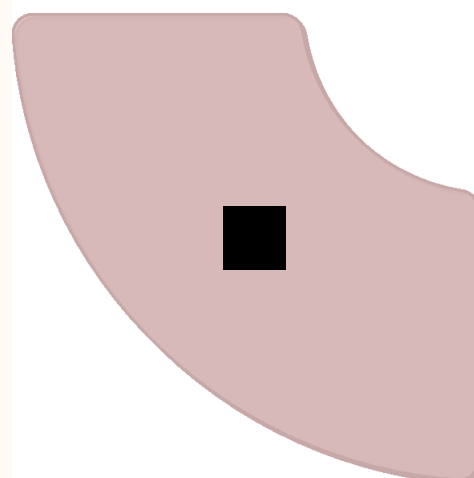
Projevy poruch autistického spektra jsou nesmírně různorodé a mění se v závislosti na mnoha faktorech. To, co platí pro jedno dítě s PAS, nemusí platit pro druhé. Proto je nezbytný individuální přístup v diagnostice i podpoře.

Věk

Projevy se vyvíjejí – malé děti mohou mít výrazné obtíže v komunikaci, které se s věkem a podporou zmírňují

Prostředí

Vhodně strukturované a podporující prostředí může obtíže významně zmírnit

Intelekt

Vyšší kognitivní schopnosti umožňují lepší kompenzační strategie, ale neznamenají absenci obtíží

Komunikace

Od neverbálních dětí až po výmluvné jedince s bohatou slovní zásobou, ale obtížemi v pragmatice

Typické projevy v chování

Sociální nezralost

Dítě s PAS může působit mladší, než odpovídá jeho věku. Preference her a aktivit typických pro mladší děti, obtíže v chápání komplexních sociálních vztahů mezi vrstevníky.

Nepřiměřené reakce na změny

Změna v rutíně, nečekaná událost nebo odchylka od plánu mohou vyvolat intenzivní úzkost, pláč, vztek nebo odmítání. Reakce může být nepřiměřená situaci.

Smyslová přecitlivělost

Přehnaně intenzivní reakce na zvuky, světlo, dotyk, pachy nebo chutě. Může se projevovat zakrýváním uší, odmítáním určitých oblečení nebo jídel, vyhýbáním se hlučným místům.

„Když se změní rozvrh, cítím se, jako by se mi zhroutil celý svět. Potřebuji vědět, co bude dál.” – výpověď teenagera s PAS

Možnosti vzdělávání žáků s PAS

Vzdělávání dětí a mládeže s poruchami autistického spektra může probíhat v různých formách – od běžných základních škol až po speciální vzdělávací instituce. Neexistuje jediné „správné“ řešení pro všechny žáky s PAS.

Inkluzivní vzdělávání

Žák s PAS navštěvuje běžnou třídu společně se spolužáky bez speciálních vzdělávacích potřeb, často s podporou asistenta pedagoga

Speciální vzdělávání

Žák navštěvuje speciální třídu nebo speciální školu s menším počtem žáků a vyšší mírou odborné podpory

Závisí na:

- Funkčních schopnostech žáka
- Míře potřebné podpory

Důležitá je:

- Individuální diagnostika
- Spolupráce s rodinou

Ovlivňuje to:

- Dostupnost škol
- Možnosti školy

Rizika nevhodně nastaveného vzdělávání

Volba formy vzdělávání je klíčovým rozhodnutím, které zásadně ovlivňuje další vývoj dítěte. Nevhodně zvolené vzdělávací prostředí nebo nedostatečná podpora mohou vést k řetězovým negativním následkům.

Přetížení a stres

Příliš náročné prostředí bez adekvátní podpory vede k chronickému stresu a vyčerpání

Školní neúspěch

Dítě nezvládá požadavky, hromadí se neúspěchy, klesá motivace a sebevědomí

Problémové chování

Frustrace a přetížení se projevují negativním chováním, úzkostí nebo depresí

Psychická nepohoda

Dlouhodobý stres může vést k rozvoji úzkostných poruch, deprese nebo traumatizaci

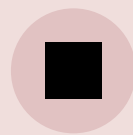
 Klíčové poselství: Správně nastavená podpora a vhodné vzdělávací prostředí jsou prevencí těchto problémů a umožňují dítěti s PAS rozvinout jeho potenciál.

STRUKTUROVANÉ UČENÍ

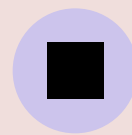
Základ pedagogické podpory: strukturované učení

Strukturované učení je nejdůležitějším principem práce se žáky s poruchami autistického spektra. Vychází z pochopení toho, že děti s PAS potřebují vyšší míru předvídatelnosti, jasnosti a organizace prostředí.

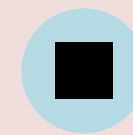
Přehlednost

Jasná struktura dne, prostoru a úkolů
snižuje zmatek a nejistotu

Snížení úzkosti

Předvídatelné prostředí pomáhá dítěti
cítit se bezpečně a klidněji

Samostatnost

Strukturované úkoly umožňují žákovi
pracovat bez neustálé pomoci dospělého

Pět pilířů strukturovaného učení

01

Struktura času

Vizuální rozvrh dne, časové osy, časovače – dítě ví, co bude následovat

02

Struktura prostoru

Jasně vymezené pracovní místo, zóny pro různé činnosti, minimalizace rušivých podnětů

03

Vizualizace

Piktogramy, fotografie, nápisy – zviditelňování abstrakcí a instrukcí

04

Individualizace

Přizpůsobení úkolů, tempa a náročnosti individuálním schopnostem žáka

05

Motivace

Zapojení oblíbených aktivit, jasný systém odměn, pozitivní zpětná vazba

Všechny tyto pilíře musí spolupracovat. Není možné používat jen některé a očekávat úspěch. Strukturované učení je systémový přístup, který vyžaduje promyšlenou přípravu a konzistentní aplikaci.

Denní režim jako nástroj podpory

Vizuální denní režim je jedním z nejúčinnějších nástrojů podpory žáků s PAS. Poskytuje dítěti přehled o tom, co ho čeká, a tím výrazně snižuje úzkost a nejistotu.

Denní režim funguje jako „navigace“ dnem – ukazuje, kde se právě nacházíme a co bude následovat. Díky tomu se dítě může lépe orientovat v čase a připravit se na přechody mezi činnostmi.

Formy denního režimu:

- Piktogramy (pro mladší nebo neverbální děti)
- Fotografie (konkrétní a snadno pochopitelné)
- Obrázky (univerzální symbolika)
- Psaná slova (pro starší děti s rozvinutou čtenářskou gramotností)

Klíčové vlastnosti dobrého režimu

Přehlednost – jednoduchý, bez zbytečných detailů

Stabilita – umístěný na stálém, viditelném místě

Přizpůsobení – odpovídá vývojové úrovni žáka

Flexibilita – lze v něm označit změny

Tip: Nechte žáka aktivně odškrtnávat nebo odebírat dokončené činnosti. Zvyšuje to pocit kontroly a uspokojení.

Procesuální schémata: vizualizace postupů

Procesuální schéma (také nazývané „pracovní systém“ nebo „krok za krokem“) je vizuální návod, který rozkládá složitou činnost na jednotlivé, zvládnutelné kroky. Je neocenitelným nástrojem pro budování samostatnosti.

Rozdělení na kroky

Činnost je rozložena na jasné, konkrétní kroky (např. mytí rukou: otevři kohoutek → namydli ruce → opláchni → zavři kohoutek → utři se)

Vizuální podpora

Každý krok je reprezentován obrázkem, fotografií nebo piktogramem

Postupné provádění

Žák postupuje krok za krokem podle schématu, může si odškrtnout dokončené části

Kdy použít:

- Přejechy mezi činnostmi
- Návuk běžných denních činností
- Složitější školní úkoly
- Příprava na změny

Výhody:

- Snižuje závislost na verbálních pokynech
- Buduje samostatnost
- Redukuje chybovost
- Zvyšuje sebedůvěru

Pracovní místo žáka s PAS

Prostorové uspořádání pracovního místa má zásadní vliv na schopnost žáka soustředit se a efektivně pracovat. Pro děti s PAS platí pravidlo: méně je více.

Minimalizace rušivých podnětů

Lavice umístěná stranou od oken, dveří a centrálního dění. Na pracovní ploše pouze aktuálně potřebné pomůcky.

Vyvarujte se překombinovaných dekorací v zorném poli žáka.

Jasně vymezení prostoru

Žák má své jasně definované místo, kam patří. Může pomoci vizuální označení lavice (jmenovka, barevné značení).

Organizace pomůcek v krabičkách nebo zásobnících.

Podpora soustředění

Možnost použití sluchátek nebo klidového koutu při přetížení. Stabilní umístění – časté přesazování je stresující a kontraproduktivní.

Nezapomeňte: To, co považujeme za „pěkně vyzdobenou třídu“, může být pro dítě s PAS zdrojem sensorického přetížení a překážkou v učení.